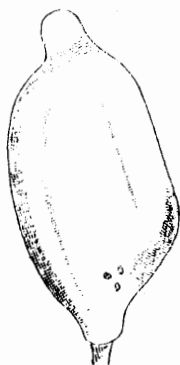

BURBAUM

MEDEDELINGEN VAN DE BRYOLOGISCHE
WERKGROEP DER KON.NED.NAT.HIST.VER.

10e Jaargang No 3/4 - September 1956

REDACTEUR: E. Agsteribbe, Galileiplantsoen 5 hs, Amsterdam-O.
ADMINISTRATEUR: S. Groenhuyzen, Jan Zwanenburghof 12'', A'dam-W.
Gem.Giro G 183 (via postgiro 13500)

VERSLAG VAN DE VOORJAARSEXCURSIE NAAR WOERDEN EN OMGEVING

door S. Groenhuijzen en J.J. v.d. Voo

Het was een driedaagse excursie op 28, 29 en 30 April 1956 in een frisse wind. Doelen waren enige terra incognita in het Haf-district.

De deelnemers verzamelden zich op Zaterdagmiddag bij het station Woerden en werden reeds opgewacht door Prof.v.d.Wijk, W.D. Margadant en W. Reijnders. Behalve genoemde heren waren spoedig daarna ook aanwezig Mej. Kniphorst en Mevr. Koopman, E. Agsteribbe, J.J. Barkman, F. Benjaminsen, W. Berghuis, S. Groenhuijzen, W. Vergouw, J.J. v.d. Voo en G. Zwanenburg.

Allereerst werd een bezoek gebracht aan het Linschoterbos. Niet zodra dit in de polderruimten gelegen bos via het monumentale, met de hand gesmeede, ijzeren toegangshek was betreden, trok een met mossen begroeide steenhoop de aandacht. *Amblystegium serpens*, *Barbula convoluta* var. *sardoa*, *Orthotrichum diaphanum*, *Rhynchostegium confertum* en murale en *Tortula aestiva* en muralis brachten de gemoederen reeds in beweging. Maar als grote bijzonderheid vermelden we echter van deze steenhoop de vondst van *Barbula gracilis* (leg. en det. J.J. Barkman). Dit is name-

lijk de tweede vondst in Nederland!

Daarna trok het gezelschap de bosgemeenschap (andoorn-eiken-essenbos) op de oude rivierklei van de vroegere Linschoterstroom (Vink 1926) verder binnen. Het bos rondom het Huiste Linschoten (1319, in 1720 verbouwd) bezit zwaar geboomte: zomereiken, essen, esdoorns, beuken en zoals in een parkbos te verwachten valt een aantal exoten.

In het vroege voorjaar bloeien er sneeuwkllokjes en later bosanemonen. Overal groeit de Gevlekte Aronskelk (*Arum maculatum*) en de Boszegge (*Carex silvatica*), terwijl een der parken geheel begroeid is met Daslook (*Allium ursinum*). Een reigerkolonie zorgt voor een weelde van grote brandnetels onder de hoge bomen en Fluitekruid op de paden en open plekken. Buiten dit centrum bevinden zich een notenbomen- en essenbos, terwijl verder uitgebreide wilgengrienden wei- en hooilanden insluiten.

De mosflora is niet zo bescheiden als we aanvankelijk dachten en telt enige interessante soorten. Op verschillende plaatsen is de bodem bedekt met *Thamnium alopecurum*. Hij is bekend van de Kromme Rijn en Utrechtse Vecht en niet van de Oude Rijn. Het geslacht *Fissidens* is door drie soorten vertegenwoordigd, veel *F. taxifolius* met daartussen enkele plantjes *F. exilis* en ook *F. bryoides*. Overal is *Eurhynchium stokesii* te vinden. Op een open plek kon een vegetatie van *Rhytidiadelphus triquetrus* bewonderd worden. Ook is vermeldenswaard, dat in een wilgen-essen-griend op oude, lage knotwilgen (zij doen denken aan de wilgen in de buitendijkse grienden van de grote rivieren) *Homalia trichomanoides* en *Neckera complanata* te vinden zijn. Op een in het water van een gracht gelegen boomstam groeide *Cratoneurum fuliginum*.

Deer merkwaardig is de begroeiing op de essestronken. Hierop werden de volgende soorten gevonden: *Amblystegium varium*, *Brachythecium rutabulum* en *velutinum*, *Bryum capillare*, *Eurhynchium proclongum* en *stokesii*, *Homalia trichomanoides*, *Homalothecium sericeum*, *Hypnum cupressiforme*, *Isothecium myurum*, *Lophocolea heterophylla*, *Mnium cuspidatum* en *hornum*, *Neckera complanata*, *Plagiothecium silvaticum* var. *neglectum* fo. *orthocladum* en *Thamnium alopecurum*. Barkman merkt hierbij het volgende op (schriftelijke mededeling): "Dit is het Anomodonteto-Isothecietum, beschreven als "association à *Anomodon longifolius* et *Isothecium myurum*" door Lippmaa 1935 uit Estland, en wel een specia-

"le Nederlandse variant, die zich van de baltisch-scandinavische onderscheidt door *Amblystegium serpens*, *Brachythecium populeum* en *velutinum*, *Bryum capillare* en *Madotheca platyphylla* (var. "*madothecosum*"). In Nederland komt de associatie voor aan de binnenduinrand en langs de grote rivieren en wel in twee subvarianten; de duinsubvariant onderscheidt zich door *Mnium undulatum*, *Rhynchostegium confertum* en *Zygodon viridissimus*, de riviersubvariant door *Brachythecium populeum*, *Eurhynchium praelongum* en *Mnium cuspidatum*. In het Linschoterbos hebben we dus, zoals te verwachten, met de fluviatiele subvariant te maken. Optimaal ontwikkeld zagen we deze op een vorige excursie van "de werkgroep, n.l. in het Middachterbos"

Voor de overige soorten wordt verwezen naar de soortenlijst.

's Avonds werd in Hotel Hoek vergaderd. Met enkele uitvallers en tevreden gezichten betreffende de verpleging werd de volgende dag de straffe, koude wind "genomen" en verspreidde het gezelschap zich in de moerassen van de Kamerikse Nessen. Dit zijn buitengegraven boezemlanden. In 1494 is het boezemwater de Nieuwe Graft gegraven. Men heeft daarbij voor een klein gedeelte de loop van een oud opwater riviertje van de Oude Rijn, de Oude Mije, gevolgd. Voor het grootste deel zijn evenwel de bochten van het riviertje, dat door uitgestrekte veenmoerassen stroomde, afgesneden. Zodoende werden kleinere en grotere terreinen, oorspronkelijk tot Kamerik Mijzijde behorend, buitengegraven. Na de bekading van de Graft kwam een deel van die buitengegraven landen binnendijks te liggen. Deze klonken met de polders in. Andere boezemlanden, o.a. de Kamerikse Nessen, klonken niet in. Vandaar dat deze nessen, een Zuid-nes en een Noord-nes genoemd, hoger liggen dan de polder.

Daar zij aan het boezemwater grenzen, reikt het grondwater tot aan of zelfs boven het maaiveld. Uit boringen (Duyveman en Huidig 1950) is bekend, dat de bovenste laag een 0,50 m dik veenpakket is, dat op een even dik kleilaagje rust. Hierna volgt naar beneden 4 m. veen, daarna 4 m. klei en tenslotte zand. De veengroei is mesotrooph verlopen, het water in de moerassen is zwak zuur en nadert een oligohalien karakter. Er heeft ontwikkeling van zwavelwaterstofgas plaats.

De Zuid-nes is gekarakteriseerd door uitgebreide begroeiingen met ronde zegge (*Carex diandra*), ruwe bies (*Schoenoplectus tabernaemontani*) en soorten, die wijzen op de aanwezigheid van

de kleine zeggen gezelschappen. De Noord-nes is minder drassig. Hier zijn pollen stijve zegge (*Carex reticulosa*) een opvallende verschijning, al komen hier verschillende planten zoals in de Zuid-nes voor.

In beide nessen schiet op vele plaatsen in de zomer het riet omhoog. Dan lijken de nessen grote rietvelden, waar alleen nog verspreide elzen-wilgenbosjes bovenuit steken. Maar als in de nazomer en herfst de kruidlaag is gemaaid, is de tijd weer daar om te zien hoe rijk en verscheiden de moslaag is.

Voor al de Zuid-nes bezit een prachtig mosdek. *Calliergonella cuspidata* is er zeer algemeen. Plaatselijk vormen de bronsgroene *Drepanocladus intermedius*, de goudkleurige *Campylium stellatum* en op de laagste plekken onder water voorkomende *Scorpidium scorpioides* aantrekkelijke vegetaties.

In dit gebied, plm. 4 ha. groot, zochten de hooggeleerden de vegetatie af, terwijl de anderen de drogere plekken afgraasden.

De oogst was niet slecht: *Fissidens adianthoides*, *Calliergon giganteum*, *Bryum pseudotriquetrum*, *Mnium seligeri*, *Campylium elodes*, *Drepanocladus lycopodioides*, *Eurhynchium speciosum* en van de levermossen prachtige exemplaren van *Marchantia polymorpha* fo. *aquatica*, *Riccardia pinguis* c.sp., *Chiloscyphus pallescens* en de vrij zeldzame *Cladopodiella fluitans*. Men vindt er geen veenmossen.

Er was niet voldoende tijd meer om de Noord-nes uit te kammen. Van deze nes wordt *Amblystegium varium*, weer *Campylium elodes* en verder *Drepanocladus aduncus* vermeld.

De volgende spurt na het twaalfuurtje in en nabij een hooiberg betref de blauwgraslanden aan de Stichtse Mij. Het betref hier de flora van de ingeklonken veenmoerassen. Onbemeste weiden, die éénmaal per jaar worden gemaaid. Het ene terrein van landbouwer Blok ondergaat al de slechte invloed van de omgeving, al komen *Harlekijnorchis* (*Orchis morio*), *Klokjesgentiaan* (*Gentiana pneumonanthe*), *Spaanse Ruiters* (*Cirsium dissectum*) en *Kleinste Egelskop* (*Sparganium minimum*) er nog voor.

Het andere terrein is een natuurreservaat van Staatsbosbeheer. Wanneer zal het eerstgenoemde terrein met het reservaat verenigd worden?

De mosflora bood geen schokkende momenten. Wel is het noemen van enkele soorten van belang: *Aulacomnium palustre*, *Campylo-*

pus fragilis, *Drepanocladus fluitans* en *D. lycopodioides*, *Polypodium alpestre*, *P. marginatum* (= *P. gracile*), waarvan ook op *Atrichum* gelijkende jeugdvormen, *Scorpidium scorpioides* aan slootkanten, *Sphagnum acutifolium*, *S. auriculatum*, *S. fimbriatum*, *S. palustre* en *S. plumulosum*.

Terwijl enkele deelnemers in gespannen aandacht het werk van fotografen volgden, die ornithologische slippertjes maakten, verzamelden de anderen zich rondom een prachtig bloeiende vegetatie van kruipwilg. Hierop trok een gedeelte huiswaarts, terwijl enkelen nog een rietland bij "de Haeck", in de zuid-oost hoek van de Nieuwkoopse plassen, een voorproefje namen voor de volgende dag.

Die nieuwe dag bezorgde een der deelnemers een nat pak en enige anderen natte voeten, terwijl het weinig overzichtelijke terrein en de zeer krachtige wind het roeien op de Nieuwkoopse plassen bemoeilijkte.

De roeitocht ging langs legakkers en natte moerasweiden, waar *Viola palustris* volop bloeide, *Filipendula ulmaria* en *Dryopteris thelypteris* weer opkwamen en in de sloten regelmatig *Fontinalis antipyretica* voorkwam. Ook *Riccia fluitans* werd ontdekt, evenals kiemende zaden van *Typha*.

Af en toe moesten we wijken voor in brand gestoken rietvelden, een bezigheid die nogal veel bij Nieuwkoop schijnt plaats te vinden en waardoor het onmogelijk wordt voor de vegetatie om zich tot een Alnetum te kunnen ontwikkelen.

Het onderzoek betrof hier voornamelijk een paar Alneta (door Mörzer Bruins en Westhoff voor het Hafdistrict aangeduid als *Thelypteridetum*-Alnetum) die van "Natuurmonumenten" zijn. Het eerste lag bij Noorden en het tweede, door Margadant "Vossenbesterrein" genoemd, meer bij Nieuwkoop.

In deze terreinen werd o.a. van *Sphagnum recurvum* zowel de variëteit *amblyphyllum* als *mucronatum* gevonden. Naast veel *Calyptogeia trichomanis* kwam in het bij Noorden gelegen elzenbos *Calyptogeia fissa* voor. Ook *Neckera complanata* werd hier ontdekt. Het "Vossenbesterrein" leverde naast *Pellia neesiana* ook nog als grote bijzonderheid op *Pallavicinia lyellii* (leg. en det. E. Agst.), een zeldzaam levermos van het laagveen, dat evenwel over een groot deel van Europa voorkomt, echter nergens algemeen is.

De soortenlijst van deze excursie in het Hafdistrict op de grens

	L	K.N. z n	B x xx	N.P. x xx	Div.	Opm.
<i>Barbula convoluta</i>	x					steenhoop
var. <i>sardoa</i>						det. J.J.B.
<i>Barbula gracilis</i>	x					steenhoop, id.
<i>Barbula unguiculata</i>						
c.sp.	x					
<i>Brachythecium albicans</i>					Linschoten	wegkant
<i>Brachythecium rutabulum</i>						
c.sp.	x			x		o.a. steen- hoop L.
<i>Brachythecium cf.</i>						
<i>salebrosum</i>	x					
<i>Brachythecium velutinum</i>	x					
<i>Bryum argenteum</i>					Zegveldseka-	dijkje
<i>Bryum caespiticiun</i>	x				id.	id.
<i>Bryum capillare c.sp.</i>	x					
<i>Bryum capillare</i>						
var. <i>flaccidum</i>	x					
<i>Bryum pseudotriquetrum</i>	x			x		
<i>Bryum spec.</i>				x		
<i>Calliergon cordifolium</i>		x				
<i>Calliergon giganteum</i>	x	x	x			
<i>Calliergonella cus-</i>						
<i>pidata c.sp.</i>	x	x	x	x		
<i>Campylium elodes</i>		x	x			tussen
<i>Campylium stellatum</i>						<i>C. stellatum</i>
c.sp.	x	x				
<i>Campylopus fragilis</i>			x	x		
<i>Campylopus pyriformis</i>				x		
<i>Ceratodon purpureus</i>	x				Zegveldseka-	dijkje
<i>Cirriphyllum piliferum</i>	x	x				in K.N. tussen
<i>Climacium dendroides</i>		x				<i>Pellia epiphylla</i>
<i>Cratoneurum filicinum</i>	x				Middelste Nes	op in waterlig- gende boomstam
<i>Dicranella heteromalla</i>				x		
<i>Dicranoweisia cirrata</i>	x					
<i>Dicranum bonjeani</i>			x	x	Nieuwkoop, "de Haeck"	rietland

	L	K.N.		B		N.F.		Div.	Opm.
		z	n	x	xx	x	xx		
<i>Dicranum scoparium</i>								Nieuwkoop, "de Haeck"	rietland
<i>Drepanocladus aduncus</i>				x					
<i>Drepanocladus fluitans</i>					x	x			
<i>Drepanocladus intermedius</i>		x							
<i>Drepanocladus lycopodioides</i>			x			x			
<i>Eurhynchium praelongum</i>	x								
<i>Eurhynchium speciosum</i>		x							
<i>Eurhynchium stokesii</i>	x					x			
<i>Eurhynchium striatum</i>	x							Zegveldse	in wilgenbosje
<i>Fissidens adianthoides</i> c.sp.			x						
<i>Fissidens bryoides</i> c.sp.	x								tussen
<i>Fissidens exilis</i> c.sp.	x								<i>F. taxifolius</i>
<i>Fissidens taxifolius</i> c.sp.	x								
<i>Pontinalis antipyretica</i>		x				x			in sloten
<i>Punaria hygrometrica</i>	x			x					
<i>Homalia trichomanoides</i>	x								knotwilg en
<i>Homalothecium sericeum</i>	x								<i>Corylus</i> -stronk
<i>Hypnum cupressiforme</i> c.sp.		x	x			x			
<i>Isoetium myurum</i>	x								Ook op <i>Quercus</i>
<i>Leptodictyum riparium</i>	x	x					x		
<i>Leucobryum glaucum</i>					x				
<i>Anium affine</i> s.l.	x	x	x						
<i>Anium cuspidatum</i> c.sp.	x								
<i>Anium hornum</i>	x			x		x		Nieuwkoop, "de Haeck"	rietland
<i>Anium seligeri</i> (= <i>affine</i> var. <i>elatum</i>)		x							
<i>Anium undulatum</i>	x								
<i>Heckera complanata</i>	x					x			op <i>Salix</i>
<i>Orthotrichum diaphanum</i>	x								op steenhoop
<i>Plagiothecium denticulatum</i> s.l.						x		Nieuwkoop, "de Haeck"	rietland
<i>Plagiothecium roeseanum</i>	x								

	L	K.N.			B		N.P.		Div.	Opm.
		z	n	x	xx	x	xx	xx		
Plagiothecium ruthei c.sp.		x	x	x						
Plagiothecium silvaticum	x					x	x			
Plagioth. silv. var. neglectum fo. orthocladum	x									
Pohlia nutans c.sp.						x				
Polytrichum alpestre c.sp.					x					
Polytrichum commune						x				
Polytrichum marginatum (= P. gracilis) c.sp.				x	x	x				
Pseudoscleropodium purum	x								Nieuwkoop, "de Haeck"	rietland
Rhynchostegium confertum c.sp.	x									
Rhynchostegium murale	x									
Rhytidiadelphus squarrosus	x	x	x	x						
Rhytidiadelphus triquetrus	x									
Scorpidium scorpioides		x		x						
Sphagnum acutifolium				x						
Sphagnum auriculatum				x						
Sphagnum cuspidatum				x	x					
Sphagnum fimbriatum				x	x		x		Nieuwkoop, "de Haeck"	rietland
Sphagnum palustre				x	x	x	x			
Sphagnum plumulosum				x						
Sphagnum recurvum var. amblyphyllum							x			
Sphagnum recurvum var. mucronatum							x			
Thamnum alopecurum	x									
Tortula aestiva	x									
Tortula muralis c.sp.	x									
HEPATICAE										
Calypogeia fissa				x		x				
Calypogeia trichomanis						x	x			

	L	K.N.		B		N.P.		Div.	Opm.
		z	n	x	xx	x	xx		
<i>Cephaloziella starkei</i>				x					
<i>Chiloscyphus pallescens</i>		x				x			
<i>Cladopodiella fluitans</i>		x							
<i>Prullania dilatata</i>	x								
<i>Lophocolea bidentata</i>	x					x			
<i>Lophocolea heterophylla</i>	x	x		x			x		
<i>Marchantia polymorpha</i> fo. <i>aquatica</i>		x							tussen Drep. interm.
<i>Metzgeria furcata</i>	x								op <i>Acer negunda</i> en <i>Fraxinus ornus</i>
<i>Pallavicinia lyellii</i>						x			
<i>Pellia epiphylla</i>		x	x					Nieuwkoop, "de Haeck"	rietland
<i>Pellia neesiana</i>						x			
<i>Riccardia pinguis</i> c.sp.		x							
<i>Riccia fluitans</i>						x			

Summary:

The spring field meeting was held this year in the vicinity of Woerden, province of Zuid-Holland.

An old manor was visited the first day. The surrounding park, mainly composed of deciduous trees, harboured some interesting species. *Barbula gracilis* was recorded, the second find in the Netherlands! The loamy soil was favourable for the growth of *Fissidens* and three species were collected, among which the minuscule *F. exilis*. The ash trees bore a luxuriant vegetation; its composition indicated that this was a special variant of the *Homodonteto-Isothecietum*. The next day some very old fens were examined. Their origin dates from 1494. The vegetation is peculiar, for, although a thick carpet of mosses is present, no *Sphagnum* was encountered, the water being more or less oligo-balnic. Notable finds were *Campylium elodes*, *Riccardia pinguis*, *Eurhynchium speciosum*, *Cladopodiella fluitans*, *Drepanocladus intermedius*, *Scorpidium scorpioides*. The last day was spent in the extensive lakes and very wet carr of Nieuwkoop. In an *Alnetum*, *Calypogeia fissa*, *Pellia neesiana* and the rare liverwort *Pallavicinia lyellii* were gathered.